

ХРОНІКА

Пам'яті вченого і товариша Бориса Івановича Ткаченка

З великим жалем фізіологи та патофізіологи України сприйняли сумну звістку про передчасну смерть одного з видатних вчених – визначного спеціаліста в галузі фізіології і патофізіології кровообігу, академіка РАМН, директора Інституту експериментальної медицини в Санкт-Петербурзі – Бориса Івановича Ткаченка.

Борис Іванович родом був з України, він зробив величезний внесок в розбудову науки як у Росії, так і в Україні. Після закінчення в 1955 р. медичного Інституту в Дніпропетровську Б.І. Ткаченко вступив до аспірантури Інституту експериментальної медицини АМН СРСР у Ленінграді у відділ загальної фізіології. З цим Інститутом і містом пов'язане все його життя і науковий шлях аж до останнього 2009 р., тобто 54 роки. Саме тут проявилися його величезний науковий потенціал і чудові науково-організаційні здібності.

Ще під час навчання в Дніпропетровську Б.І. Ткаченко на другому курсі Інституту почав наукову роботу в студентському товаристві при кафедрі нормальної

фізіології. Його праці, присвячені регуляції функцій серцево-судинної системи, результати яких він доповідав на наукових конференціях в Одесі і Москві, значною мірою визначили подальший напрямок його досліджень – фізіології і патофізіології кровообігу. Цьому питанню було присвячено все його наукове життя.

У 1958 р. Б.І. Ткаченко захистив кандидатську дисертацію “О функциональных взаимоотношениях минутного объема сердца и тонуса сосудов при стойких изменениях уровня артериального давления у собак с экспериментальной гипертензией”, а в 1964 р. – докторську дисертацію “Рефлекторные механизмы функциональных взаимоотношений сердца и сосудов”, ставши в 33 роки одним з наймолодших докторів наук на теренах Радянського Союзу. Пізніше на цю тему Б.І. Ткаченко опублікував книгу “Кардиоваскулярные рефлекссы”.

Слід зауважити, що деякий час дослідження Б.І. Ткаченка і Української школи фізіологів йшли паралельними шляхами, взаємно збагачуючи одне одного. Фундаментальні експериментальні дослідження школи академіка АМН СРСР М.М. Горева були присвячені саме визначенню механізмів розвитку артеріальної гіпертензії (праці М.І. Гуревича, О.І. Вишатиної, М.А. Кондратовича та ін.) та рефлекторним реакціям з серця – кардіогенним рефлексам у нормальних і патологічних умовах (О.О. Мойбенко, В.Б. Павлюченко).

Через деякий час ці ідейні наукові стосунки між українськими та російськими дослідниками переросли в більш тісні та плідотворні. У 1983 р. за ініціативою Б.І. Ткаченка в Києві був організований I Всесоюзний симпозіум “Физиология и

патофізіологія серця и коронарного кровообращения“, який був проведений сумісними зусиллями лєнінградських (ВИЭМ) та українських (Інститут фізіології ім. О.О. Богомольця) співробітників за безпосередньої участі в організації цього форуму Бориса Івановича. Згодом в 1987 р. відбувся ще більш представницький ІІ симпозіум. У цих наукових форумах, що відбувались в Києві на базі Інституту фізіології ім. О.О. Богомольця АН УРСР, брали участь провідні спеціалісти – експериментатори і клініцисти з Росії, України, Узбекистану, Вірменії, країн Прибалтики тощо.

Б.І. Ткаченко був блискучим організатором науки. Вже його один з перших Міжнародних симпозіумів, присвячений регуляції венозного кровообігу (Лєнінград, 1974 р.) мав широкий резонанс у світовій науці. Саме йому належить ініціатива в організації численних Всесоюзних шкіл-семінарів з кровообігу (м. Ставрополь, Сімферополь, Ялта, Ашхабад тощо). Ці школи-семінари були безцінними для професійного зростання насамперед наукової молоді країни.

Борис Іванович брав безпосередню участь у вихованні молодих медиків. Він довгий час (з 1986 р.) очолював кафедру Лєнінградського медичного Інституту, за підручниками «Основы физиологии человека» (1998), «Физиология сердца» (1998), виданими за його редакцією, навчалися тисячі студентів.

Б.І. Ткаченко багато часу віддавав розвитку наукових досліджень у республіках Середньої Азії – Казахстані, Узбекистані, Киргизії, Таджикистані, організовуючи школи-семінари, симпозіуми та безпосередньо керуючи виконанням дисертаційних робіт. Він

був чудовим методистом. Саме його методичні розробки дали змогу отримати нові дані про регуляцію венозного кровообігу, співвідношення артеріальної та венозної течії крові, лімфообігу, капілярного кровообігу та капілярній фільтрації. Ці здобутки суттєво доповнили наші уявлення про регуляцію діяльності серцево-судинної системи в фізіологічних і патологічних умовах.

Академік Б.І. Ткаченко до останнього подиху віддав своє життя служінню науці, фізіології і патофізіології, експериментальній медицині. Він зовсім не щадив себе. Будучи директором великого Інституту експериментальної медицини та керівником заснованого ним відділу фізіології вісцеральних систем цього Інституту, завідувачем кафедри фізіології Санкт-Петербурзького державного медичного університету, він одночасно керував створеним ним Північно-Західним відділенням РАМН. До того ж він знаходив час організовувати численні конференції та симпозіуми і школи по всій співдружності незалежних держав. Бувало так, що він був безпосередньо задіяний в організації трьох симпозіумів, семінарів за рік (наприклад, 1983 р., 1987 р.). Ця велика інтелектуальна і фізична напруга на жаль призвела до того, що його власна судинна система в кінці кінців не витримала – інсульт і передчасна смерть.

Ми будемо завжди пам'ятати нашого колегу з сумісної роботи на теренах медичної науки, автора більш як 500 наукових праць, 15 монографій і підручників, лауреата Державної премії СРСР, премій О.О. Богомольця, В.В. Паріна, орденоносця і просто доброго друга і товариша.